

Znaczenie oceny ryzyka zawodowego w zawodzie strażaka

The importance of occupational risk assessment in the firefighter profession

Klaudia Ciach¹

¹Student, Wydział Zarządzania, Politechnika Częstochowska, Al. Armii Krajowej 19B, 42-200 Częstochowa, Polska, kladia.ciach@gmail.com

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na znaczenie oceny ryzyka zawodowego w zawodzie strażaka. Zawód strażaka jest szczególnie narażony na czynniki, które negatywnie oddziałują na jego funkcjonowanie. Do tych czynników należą czynniki uciążliwe takie jak hałas czy wibracje oraz czynniki szkodliwe takie jak substancje żrące i trujące. Działanie tych czynników wpływa na jakość pracy strażaka. Mogą one powodować skutki takie jak: pogorszenie samopoczucia, dekoncentracja, rozkojarzenie, możliwość wystąpienia w późniejszym czasie choroby zawodowej. Kolejną grupą są czynniki niebezpieczne. To one mają bezpośredni wpływ na zdrowie, a nawet życie pracowników straży pożarnej. Do takich czynników w działaniach ratowniczo-gaśniczych należy przede wszystkim pożar. Jest to zdarzenie niekontrolowane niosące za sobą takie elementy jak wysoka temperatura, ogień, wysokie zadymienie, a także możliwość zawalenia konstrukcji na terenie których prowadzone są czynności ratownicze. Działania prowadzone przez strażaków mogą wpłynąć zarówno na ich bezpieczeństwo, jak i na bezpieczeństwo całego zespołu oraz osób którym niesiona jest pomoc. Ważną kwestią jest więc odpowiednio przeprowadzona ocena ryzyka zawodowego oraz prowadzenie działań mających na celu profilaktyczne uświadamianie pracowników straży o konsekwencjach nieprzestrzegania zasad bhp.

Abstract: The purpose of this article is to draw attention to the importance of occupational risk assessment in the firefighter profession. The profession of a firefighter is particularly exposed to factors that adversely affect its functioning. These factors include nuisance factors such as noise or vibration, and harmful factors such as caustic and poisonous substances. The action of these factors affects the quality of the firefighter's work. They can cause effects such as: deterioration in well-being, distraction, distraction, and the possibility of an occupational disease at a later date. Dangerous factors are another group. They have a direct impact on the health and even life of firefighters. Fire is one of such factors in rescue and firefighting operations. It is an uncontrolled event with elements such as high temperature, fire, high smoke, and the possibility of collapse of the structures in which rescue operations are carried out. Activities carried out by firefighters may affect both their safety and the safety of the entire team and people who are being helped. An important issue is therefore a properly conducted occupational risk assessment and carrying out activities aimed at preventive awareness of guard employees about the consequences of failure to comply with the principles of occupational health and safety.

Słowa kluczowe: ryzyko, bezpieczeństwo, ocena ryzyka zawodowego, zagrożenia, środki ochrony

Key words: risk, safety, occupational risk assessment, threats, protection measures

1. Wstęp

Głównym celem pracy strażaka-ratownika jest prowadzenie akcji o charakterze ratowniczo-gaśniczym związanych z wystąpieniem pożarów, katastrof, wypadków oraz innych zdarzeń powodujących niebezpieczne konsekwencje. Najważniejszym elementem prowadzonych przez nich działań jest ewakuacja ludzi i mienia z obszarów zagrożonych. Podczas trwania akcji ratowniczo-gaśniczych głównym zadaniem strażaka jest prowadzenia działań mających na celu zlokalizowanie źródła ognia, ugaszenie pożaru, a także zabezpieczenie terenu przed jego rozprzestrzenieniem. Istotną rolę podczas takich działań zapewnia więc odpowiednie przygotowanie do pełnienia służby oraz świadomość związana z ryzykiem zawodowym. Praca strażaka jest ściśle związana ze zdarzeniami trauma-

tycznymi, które mogą powodować szczególnie wysoki stopień wykrywania zaburzeń psychicznych. Każdy wyjazd strażaków na akcję ratowniczą wiąże się ze stresem oraz obawą przed tym co może ich zastać na miejscu zdarzenia. Uczestnictwo w sytuacjach, które zagrażają ich zdrowiu, życiu lub śmierć osoby, która była przez nich ratowana mogą powodować duże zaburzenia organizmu.

W dzisiejszych czasach prawie każdy człowiek w teorii wie na czym polega praca strażaka, jednak nie zdaje sobie sprawy z tego jak ciężka i odpowiedzialna jest ona w praktyce. Pracownicy straży są stawiani na pierwszym froncie w walce z zagrożeniami. Mierzą się z żywiołami, które często mają przeogromną moc. Niektóre z nich wydają się nawet nie do opanowania. Podczas każdego rodzaju niebezpieczeństw na ratunek wzywani są strażacy. Muszą oni wykazać wielką siłę, ducha walki, ale także spokój i opanowanie. Praca strażaków uważana jest za bardzo odpowiedzialną. Warunki

podjęcia pracy w Państwowej Straży Pożarnej reguluje Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej.

2. Pojęcie zawodu strażaka

Praca strażaka odbywa się w różnych niejednokrotnie trudnych warunkach zarówno atmosferycznych (mróz, śnieg, deszcz, upał, silny wiatr), jak i tych związanych ze specyfiką zdarzenia (pożar, powódź, wypadek komunikacyjny, katastrofa budowlana). Czynniki te powodują, że działania są utrudnione i bardziej wymagające. Niejednokrotnie zdarza się, że wydłużają one czas prowadzenia akcji ratowniczych. Trudne warunki pracy oraz specyfika wykonywanego zawodu sprawiają, że strażacy są narażeni na działanie czynników szkodliwych powodujących uszczerbek na ich zdrowiu, a także mogące przyczynić się do śmierci. Praca strażaka ma charakter zespołowy, a każde działania odbywają się tylko za zgodą dowódcy. Umiejętność pracy w zespole jest więc niezwykle ważnym elementem w tej pracy, ponieważ od tego jak postępować będzie strażak zależy życie zarówno poszkodowanych, jak i pozostałej grupy ratowników. Wykonywane przez nich działania wymagają więc wielkiego zaufania, wsparcia oraz dużej odpowiedzialności. Praca w sytuacjach trudnych, stresujących oraz wymagających dużej odporności psychicznej to nieodłączne elementy zawodów wysokiego ryzyka, jakim jest zawód strażaka. Równie istotna jest świadomość, że stres może być potencjalną przyczyną wypadków. Społeczny aspekt pracy dodatkowo wpływa na ryzyko związane ze stresem, a co za tym idzie na zwiększenie narażenia na wystąpienie wypadku przy pracy [1]. Ważnymi umiejętnościami jest więc duża odporność emocjonalna i radzenie sobie ze stresem, opanowanie, podzielność uwagi, a także szybkie i racjonalne działanie w sytuacjach kryzysowych. Z racji na duże obciążenie psychiczne organizmu częstymi skutkami pracy w tym zawodzie są:

- ASD- Zespół Ostrego Stresu- Pojawia się z reguły bezpośrednio po zdarzeniu, które spowodowało duże obciążenie psychiczne strażaka. Do najczęstszych objawów należą: depersonalizacja, derealizacja, złość, lęk, izolacja. Stan ten występuje często u strażaków z niskim stażem pracy i jest określana jako „szok psychiczny”.
- PTSD- Zespół Stresu Pourazowego- Jest to reakcja wynikająca z prowadzenia działań o skutkach traumatycznych, mających wpływ na ich późniejsze funkcjonowanie zarówno w pracy jak i w relacjach osobistych. Do najczęstszych przyczyn PTSD należą: ofiara śmiertelna zdarzenia, szczególnie niebezpieczna sytuacja zagrażająca zdrowiu i życiu, obecność wśród poszkodowanych bliskich, obecność dzieci wśród ofiar, uszczerbek na zdrowiu, śmierć członka zespołu. Zdarzenia skrajnie stresujące nie tylko wpływają niekorzystnie na stronę psychiczną człowieka, ale także przyczyniają się do jego słabszej wydolności fizycznej w trakcie dalszego wykonywania zawodu. Do najczęstszych objawów zespołu stresu pourazowego należą: niekontrolowane i nawracające wspomnienia, unikanie wspomnień i wracania do przykrych zdarzeń, zaburzenia snu, poczucie lęku w sytuacjach przypominających o zdarzeniu, drażliwość, przesadna reakcja zaskoczenia, nadmierna czujność, kłopoty w koncentracji i radzeniu sobie z podstawowymi elementami życia codziennego [2]. Zespół stresu pourazowego jest trudny do rozpoznania. Często zdarza się również, że osoby potrzebujące unikają pomocy w obawie o ponowne nawracanie do przykrych zdarzeń. Należy jednak pamiętać, że osoby te potrzebują specjalistycznej opieki.

Praca strażaka odbywa się 24-godzinnym systemie zmianowym, po czym następuje 48-godzinny czas wypoczynku. W związku z charakterem pracy jest ona wykonywana zarówno

w dni robocze, jak i niedziele czy święta. Warunki pracy strażaka zależą przede wszystkim od rodzaju zdarzenia oraz miejsca jego występowania. Często jest to praca, która niekorzystnie oddziałuje na zdrowie i życie pracowników Straży Pożarnej. Praca ta powoduje zarówno duży wysiłek fizyczny jak i psychiczny. Sprawia to, że lista zagrożeń przypisywanych do zawodu strażaka jest długa. Czynniki środowiska pracy można podzielić na szkodliwe i uciążliwe oraz niebezpieczne. Czynniki szkodliwymi nazywamy czynniki, których oddziaływanie może powodować chorobę zawodową. Dzielą się one na 3 podgrupy jakimi są czynniki fizyczne, chemiczne i biologiczne. Czynniki uciążliwe to grupa czynników powodujących ogólne przemęczenie organizmu, rozdrażnienie, złe samopoczucie. Mimo dyskomfortu odczuwanego podczas oddziaływania na organizm czynników uciążliwych nie powodują one trwałego ani chwilowego uszczerbku na zdrowiu. Grupą największego ryzyka są czynniki niebezpieczne, których oddziaływanie prowadzi najczęściej do wystąpienia wypadku przy pracy [3]. Każda grupa czynników stwarzających jakiegokolwiek zagrożenie dla pracownika powinna być ściśle kontrolowana i poddawana analizie przez pracodawcę.

3. Ryzyko zawodowe i jego znaczenie

Ryzyko zawodowe to prawdopodobieństwo wystąpienia niepożądanego zdarzenia związanego z wykonywaną pracą, powodującego straty, w szczególności wystąpienia u pracowników niekorzystnych skutków zdrowotnych w wyniku zagrożeń zawodowych występujących w środowisku pracy lub sposobu wykonywanej pracy [4]. Ocena ryzyka zawodowego na stanowisku pracy strażaka jest elementem bardzo ważnym, ze względu na liczbę i różnorodność występujących w środowisku pracy zagrożeń. Do najważniejszych zadań oceny ryzyka zawodowego na stanowisku pracownika straży pożarnej należą [5]:

- identyfikacja wszystkich występujących zagrożeń na stanowisku pracy i poznanie związanego z nimi ryzyka,
- zbadanie oddziaływania zagrożeń na pracownika oraz ustalenie czy mieszczą się w granicach akceptowalnych,
- ustalenie priorytetów minimalizujących lub niwelujących ryzyko występujące na stanowisku pracy,
- ograniczenie poziomu ryzyka poprzez dobór odpowiednich środków ochrony, wyposażenie stanowisk, organizację pracy,
- zapewnianie ciągłego bezpieczeństwa pracowników poprzez ciągłą poprawę bezpieczeństwa i higieny pracy.

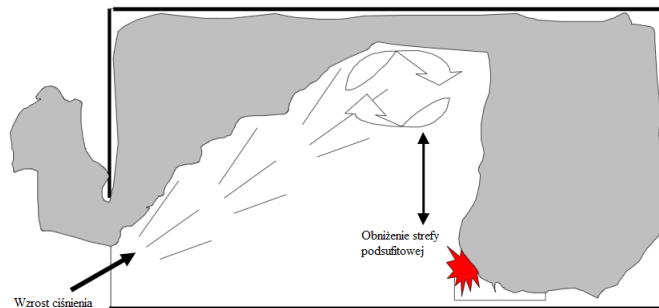
Praca strażaków odbywa się w strefie bezpośredniego zagrożenia. Zagrożenie to dotyczy zarówno osób poszkodowanych i ich mienia, ale w szczególności dotyczy ono samych strażaków. Wykonują oni czynności ratowniczo-gaśnicze w przypadku wystąpienia pożarów, klęsk żywiołowych, wypadków budowlanych i drogowych oraz poważnych awarii przemysłowych. Są oni pierwszym ogniwem w walce z ciężkimi w skutkach katastrofami i innymi trudnościami. Praca ich jest narażona na szereg czynników, których długotrwałe i intensywne oddziaływanie powoduje znaczące szkody dla organizmu. Wśród czynników powodujących negatywne skutki dla pracownika straży pożarnej wyróżniamy: niskie stężenie tlenu przy wzmożonym stężeniu dwutlenku węgla, zanieczyszczone powietrze wynikające ze spalania różnego rodzaju materiałów w tym w szczególności materiałów i substancji niebezpiecznych, kontakt z toksycznymi substancjami chemicznymi, duże zapylenie spowodowane prowadzeniem akcji gaśniczych oraz prowadzenie działań przy występowaniu ekstremalnie wysokiej lub niskiej temperatury. Wszystkie te czynniki mogą być przyczyną powstania wypadku przy pracy bądź choroby zawodowej, które niosą za sobą skutki takie jak kalectwo, zaburzenia psychiczne, a nawet śmierć. Praca strażaka poprzez rodzaj i przebieg prowadzonych

przez nich działań charakteryzuje się bardzo dużym narażeniem na czynniki niebezpieczne, stąd też wynika, że wyróżnia się ona bardzo wysokim poziomem ryzyka zawodowego. Ocena ryzyka zawodowego dla zawodów o szczególnym narażeniu na oddziaływanie czynników niebezpiecznych powinna być wykonywana regularnie i skrupulatnie. Sporządzenie opisu stanowiska pracy, zagrożeń występujących w środowisku pracy oraz dobór odpowiednich środków ochrony zbiorowej i indywidualnej powinny odbywać się w sposób dokładny i precyzyjny. Każdy z punktów oceny powinien być kilkakrotnie poddany analizie, a następnie w odpowiedni sposób uargumentowany.

Wyróżnia się 3 główne zasady, których przestrzeganie przyczynia się do zwiększenia bezpieczeństwa strażaków podczas wykonywanych przez nich działań ratowniczo-gaśniczych. Strażak nie może rozpocząć swojej pracy bez odpowiedniego przygotowania środków zabezpieczających bezpośrednio jego ciało przed zagrożeniami i czynnikami niebezpiecznymi. Należą do nich między innymi: odzież robocza z materiału umożliwiającego pracę w bardzo wysokiej temperaturze, obuwie ze wzmocnionym czubkiem oraz podeszwą, hełm ochronny z elementami ochronnymi oczu, rękawice ochronne oraz maski filtrujące. Elementy te należą do podstawowego wyposażenia indywidualnego strażaka. W zależności od wykonywanych czynności mogą się one różnić.

Kolejną zasadą jest sprawdzenie i ocena stanu bezpieczeństwa i ryzyka podczas akcji ratowniczo-gaśniczych. W przypadku stwierdzenia jakiegokolwiek bezpośredniego zagrożenia dla życia strażaka powinien on w trybie natychmiastowym opuścić swoje dotychczasowe miejsce pracy i udać się w miejsce bezpieczne, takie jak: teren poza budynkiem, w którym występuje pożar. Podczas opuszczania zagrożonego budynku, w miarę możliwości powinien on poinformować o niebezpieczeństwie pozostałych członków zespołu. W pracy strażaka ważne jest, aby pamiętać o tym, że niosąca przez nich pomoc nie może być bezwarunkowym wyznacznikiem oddziałującym negatywnie na ich zdrowie i życie. Należy więc pamiętać w tym przypadku o zachowaniu zasad zdrowego rozsądku.

Ostatnią z zasad bezpiecznej pracy jest prowadzenie działań ratowniczych w sposób prawidłowy i zgodny z taktyką pożarniczą [6]. W przypadku działań mających na celu walkę z pożarem ważnym elementem jest wybranie metody natarcia. Wyróżnia się dwa rodzaje metod. Pierwszą z nich jest bezpośrednia metoda natarcia, gdzie woda podawana jest w strefę żaru, która nazywana jest widocznym ogniskiem pożaru. Druga metoda to metoda pośrednia przedstawiona na Rysunku 1. Jest ona stosowana w pomieszczeniach, w których panuje duże zadymienie, a przy strefie podsufitowej ciepło promieniuje w dół. W tym przypadku woda prowadzona jest pulsacyjnie.

Rysunek 1. Pośrednia metoda natarcia

Źródło: P. Bielicki, P. Hegyi, Kurs Strażaków Ratowników OSP część II, Temat 3: Taktyka gaszenia pożarów

4. Podsumowanie

Działania profilaktyczne stanowią ważny element w zwiększaniu poziomu bezpieczeństwa pracy szczególnie w zawodach o zwiększonym ryzyku zawodowym do jakich należy pracownik Straży Pożarnej. Przez działania profilaktyczne rozumie się wszystkie działania techniczne lub organizacyjne podejmowane przez pracodawcę mające na celu zmniejszenie narażenia pracownika na oddziaływanie czynników szkodliwych i niebezpiecznych, mogących powodować potencjalne wypadki przy pracy lub choroby zawodowe. Przy podejmowaniu działań przez Komendanta Jednostki Państwowej Straży Pożarnej szczególną rolę odgrywa ocena ryzyka zawodowego przeprowadzana dla poszczególnych stanowisk pracy, a także analizowanie potencjalnych wypadków przy pracy. Na tej podstawie można dokonać oceny zagrożeń, zbadać poziom narażenia na czynniki szkodliwe lub niebezpieczne, a także oszacować konsekwencje zdrowotne dla pracownika. Jeżeli badane parametry odbiegają od normy, a ryzyko zawodowe nie może być zaakceptowane należy podjąć działania, które będą niwelować lub całkowicie eliminować zagrożenia na stanowiskach pracy.

Literatura

- [1] Jeanne Mager Stellman, Encyclopedia of Occupational Health and Safety, International Labour Office Geneva 1998, 34.3.
- [2] B. Zawadzki, A. Popiel, „Na rozstaju dróg: struktura objawów stresu pourazowego (PTSD) po DSM-5, a przed ICD-11”, s. 73
- [3] M. Pałęga, D. Rydz, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, „Identyfikacja zagrożeń i analiza poziomu wypadkowości na stanowisku pracy strażaka”, s. 612-613
- [4] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bhp z późn. zm.,
- [5] I. Romanowska-Słomka, A. Słomka, Zarządzanie ryzykiem zawodowym, Wyd. Tarbonus, Kraków 2008, s. 22-23
- [6] T. Sawicki, Bezpieczeństwo pracy 7-8/2004, „Czynniki zagrażające bezpieczeństwu strażaków w warunkach pożaru”, s. 38